

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษา เรื่องพัฒนาการสอนสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทยนี้ สรุปลักษณะที่สำคัญได้เป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ยังไม่มีการศึกษาเป็นแบบแผน ได้แก่ สมัยสุโขทัย ถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น กับระยะที่ 2 ที่มีรูปแบบการศึกษาที่เป็นแบบแผน ได้แก่ สมัยสุโขทัย ถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น กับระยะที่ 2 ที่มีรูปแบบการศึกษาที่เป็นแบบแผน คือ ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงสมัยปัจจุบัน ระยะที่ 2 นี้ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรกเริ่มตั้งแต่มีการจัดตั้งโรงเรียนขึ้น ในสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในปี พ.ศ. 2475 ช่วงที่ 2 เริ่มตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะการสอนวิชาสังคมศึกษาประเด็นต่อไปนี้

ด้านหลักสูตรหมวดวิชาสังคมศึกษา

ในสมัยที่การศึกษายังไม่เป็นแบบแผน คือ ช่วงตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนั้น เป็นระยะที่ยังไม่มีการกำหนดหลักสูตรขึ้นใช้ แต่สิ่งที่ใช้เป็นแนวทางแทนหลักสูตร คือ "แบบเรียน" หรือ "หนังสือเรียน" จนกระทั่งถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้มีการจัดการศึกษาอย่างมีแบบแผนขึ้น

เมื่อได้มีการจัดการศึกษาอย่างมีแบบแผนขึ้นแล้ว การจัดหลักสูตรจึงเกิดตามมา และวิชาสังคมศึกษาได้ถูกกำหนดเข้าไว้ในหลักสูตร ฉบับ พ.ศ. 2435 เป็นครั้งแรก แต่เป็นการร่างไว้ในหลักสูตรเฉย ๆ ยังไม่มีสอนกันในโรงเรียน เริ่มต่อเมื่อมีการประกาศใช้หลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2438 จึงได้เริ่มมีการสอนวิชานี้ขึ้นในโรงเรียน ในหลักสูตรระยะแรกนี้ วิชาสังคมศึกษาที่กำหนดให้เรียนจะมีเพียงวิชาพงศาวดาร ซึ่งแทรกอยู่ในหนังสือหัดอ่าน และวิชาภูมิศาสตร์ ต่อมาในหลักสูตร พ.ศ. 2448 ได้มีวิชาจรรยาเพิ่มขึ้นอีกวิชาหนึ่ง หลักสูตรวิชาสังคมศึกษาที่ประกอบด้วยวิชาจรรยา ภูมิศาสตร์และพงศาวดาร 3 วิชานี้ได้ใช้มาจนเปลี่ยนแปลงการปกครองต่อมาในปี พ.ศ. 2480 จึงมีหลักสูตรขึ้นใหม่ ซึ่งนับว่าเป็นหลักสูตรฉบับแรกนับตั้งแต่เปลี่ยนแปลงการปกครอง ความหลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2480 นี้ ได้ขยายวิชาจรรยาออกเป็น วิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม

เพราะมีความต้องการปลูกฝังให้เยาวชน เข้าใจในการปกครองระบอบประชาธิปไตย จึงทำให้มีวิชาหลักของหมวดวิชาสังคมศึกษาเป็น 4 วิชา คือ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง และศีลธรรม หลักสูตรวิชาสังคมศึกษาซึ่งประกอบด้วยวิชาหลัก 4 วิชานี้ปรากฏในหลักสูตรฉบับต่อ ๆ มา และได้ใช้สืบต่อมาจนถึงหลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2518 ซึ่งได้ขยายขอบเขตเนื้อหาวิชาสังคมออกไปอย่างกว้างขวาง ประกอบด้วยรายวิชาบังคับที่นักเรียนทุกคนต้องเรียนและรายวิชาเลือกซึ่งแบ่งเป็นวิชาเลือกพื้นฐาน อันได้แก่รายวิชาที่กำหนดให้เรียนเพื่อเสริมวิชาหลัก และวิชาเลือกเสรี เพื่อเสริมความรู้เกี่ยวกับวิชาสังคมศึกษาให้เพิ่มมากขึ้นตามความสนใจของนักเรียน ลักษณะเนื้อหาวิชาเป็นการดึงเนื้อหา และแนวคิดที่สำคัญจากสาขาวิชาต่าง ๆ ในหมวดวิชาสังคมศาสตร์ เข้ามาประสมประสานกัน เป็นเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา ซึ่งนับว่าเป็นการจัดเนื้อหาสาระหลักสูตรในแนวกว้าง ทำให้สอดคล้องกับสภาวะของโลกปัจจุบันซึ่งมีความก้าวหน้าทางวิทยาการอย่างรวดเร็ว การรอบรู้ในศาสตร์สาขาต่าง ๆ นับเป็นความจำเป็นยิ่ง เพราะมิฉะนั้นจะทำให้มีปัญหาในการปรับตัวไม่ทันกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่เป็นครูเป็นผู้ที่มีบทบาท เป็นผู้ชี้แนวทางให้นักเรียน จำเป็นต้องขวนขวาย หาความรู้อย่างสม่ำเสมอเพื่อประโยชน์ในการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่นักเรียนอาจประสบในชีวิตประจำวัน ดังนั้นครูสังคมศึกษาจึงควรปรับปรุงตนเองทั้งในด้านความรู้ในศาสตร์เฉพาะและความรู้เกี่ยวกับวิชาครู ตลอดจนความรู้รอบตัวอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง

สำหรับหลักสูตรที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ที่สุดและกำลังใช้อยู่ในปัจจุบัน คือ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายปี พ.ศ. 2524 ซึ่งเป็นหลักสูตรที่พัฒนามาจากแนวเดิมของหลักสูตรฉบับ พ.ศ. 2518 นั้นเอง ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์ถึงลักษณะแนวโน้มและนำเสนอความคิดหัวข้อต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของหมวดวิชาสังคมศึกษา

วัตถุประสงค์วิชาสังคมศึกษาในสมัยการศึกษาอย่างไม่เป็นแบบแผน โดยทั่วไปมุ่งเป็นการอบรมในด้านคุณธรรมและจริยธรรม เพราะศึกษาเล่าเรียนกันตามวัดและเป็นการเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อการบวชเรียนในพระพุทธศาสนาต่อไป สถาบันพระมหากษัตริย์ได้ส่งเสริมด้านการพระศาสนาโดยตรง เป็นองค์ศาสนูปถัมภกและ ทรงเป็นผู้นำในการพัฒนาพระศาสนาของชาติ พระสงฆ์มีบทบาทเป็นสื่อกลางระหว่างพระมหากษัตริย์ และประชาชนวัดเป็นศูนย์กลางของ

วัฒนธรรม การอบรมสั่งสอนทางศาสนาของพระสงฆ์มีลักษณะ เป็นการควบคุมการประพฤติ และปฏิบัติของประชาชนให้อยู่ในกรอบอันพึงประสงค์ของสังคม ซึ่งเท่ากับเป็นการช่วยด้านการปกครองด้วยการสร้างพลเมืองที่มีคุณธรรมนั่นเอง

ต่อมาในสมัยที่มีการศึกษาอย่าง เป็นแบบแผนแล้ววัตถุประสงค์ของวิชาสังคมศึกษาได้ถูกกำหนดขึ้น เป็นครั้งแรกในหลักสูตร ปี พ.ศ. 2454 โดยกล่าวถึง "การกล่อมเกล่าให้เป็นผู้มีคุณธรรม มีจริยธรรม "ซึ่งก็คือการปลูกฝังความเป็นคนดี" นั้นเอง วัตถุประสงค์ของวิชาสังคมศึกษาในหลักสูตรทุกฉบับในระยะต่อ ๆ มาจนถึงหลักสูตรฉบับปัจจุบันก็ล้วนแต่ระบุวัตถุประสงค์ ของการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาว่า เพื่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองดี เป็นสำคัญ อันได้แก่การ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และมีคุณธรรมอันจะช่วยให้สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมและสภาพแวดล้อมของคน ทั้งยังสามารถปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมได้ วัตถุประสงค์ เหล่านี้ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนในหลักสูตรฉบับที่ใช้ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2521 และ พ.ศ. 2524) ซึ่งเน้นให้นักเรียนคิดเป็นทำเป็น และแก้ปัญหาได้ เพื่อที่จะคาดการณ์และกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยความรอบคอบและถูกต้องด้วยการตัดสินใจจากข้อมูล ที่ศึกษาค้นคว้าได้เป็นพื้นฐาน อันสรุปได้ว่า จุดประสงค์ของการสอนคือ การพัฒนาผู้เรียนให้มีพัฒนาการทั้งทางด้านพุทธิพิสัย เจตพิสัย และ ทักษะพิสัย"

ด้าน เนื้อหาวิชาสังคมศึกษา

แต่เดิมมีวิชาหลัก 4 วิชาคือ หน้าที่พลเมือง ศิลปกรรม และภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ โดยมีพัฒนาการด้าน เนื้อหาวิชาคือ

วิชาศิลปกรรม ในระยะแรกมีเนื้อหา เน้น เกี่ยวกับหลักคำสอนที่สำคัญของพระพุทธเจ้า พุทธประวัติ ประวัติของพระสงฆ์สาวกที่สำคัญ ตลอดจนวันสำคัญต่าง ๆ ทางศาสนา แต่ในปัจจุบัน เนื้อหา เกี่ยวกับวิชานี้มีลักษณะ เป็นสากลยิ่งขึ้น คือมีเนื้อหาของพระศาสดาและหลักคำสอนที่สำคัญของศาสนาที่สำคัญทุกศาสนาที่นับถือกันในประเทศไทย ทำให้ผู้เรียนมีโอกาสศึกษา เปรียบเทียบ ถึงหลักปรัชญาและคำสอนของลัทธิศาสนาต่าง ๆ และ เห็นสังฆธรรมที่ควรนำมาประพฤติปฏิบัติ เพื่ออยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่าง เป็นสุข สามารถวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจเลือก แนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของลัทธิศาสนานั้น ๆ ได้

วิชาหน้าที่พลเมือง ในระยะแรกแทรกอยู่ในวิชาความรู้เรื่องเมืองไทยของนักเรียนชั้นประถม แต่ได้แยกวิชานี้ เป็นวิชาเฉพาะหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ววิชา
นี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับ บทบาทและหน้าที่ของพลเมืองที่มีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ความเข้าใจการปกครองระบอบประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด การบริหารราชการแผ่นดิน ทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น บทบาทขององค์การระหว่างประเทศ เช่นองค์การสหประชาชาติ ทั้งยังให้ศึกษาถึงปัญหาสังคม เพื่อเป็นแนวทางในการป้องกันแก้ไขและปรับปรุงสภาพชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น

วิชาภูมิศาสตร์ ในระยะแรกเน้นด้านภูมิศาสตร์กายภาพ เช่น ลม น้ำ ทะเล มหาสมุทร น้ำขึ้นน้ำลง ระบบสุริยะ ในระยะต่อมาได้เพิ่มภูมิศาสตร์ภูมิศาสตร์ภาค ให้เรียนเกี่ยวกับประเทศไทย รวมทั้งประเทศในทวีปต่าง ๆ นอกจากนี้ยังกำหนดให้เรียนภูมิศาสตร์การค้า ซึ่งก็คือภูมิศาสตร์เศรษฐกิจในปัจจุบัน เพื่อศึกษา เปรียบเทียบกิจการของประเทศต่าง ๆ และเสริมสร้างสัมพันธภาพและความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ

วิชาประวัติศาสตร์ ให้เรียนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ตั้งแต่การตั้งถิ่นฐาน อาณาจักรต่าง ๆ ของไทย คือ กรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี กรุงรัตนโกสินทร์คอนันต์ และปัจจุบัน ในด้านการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และความสัมพันธกับต่างประเทศ ในระยะต่อ ๆ มาได้เพิ่มประวัติศาสตร์ทั่วไป มีเนื้อหาเกี่ยวกับแห่งอารยธรรมโบราณของโลก ประวัติศาสตร์ของต่างประเทศ การปฏิวัติอุตสาหกรรม การปฏิวัติด้านการเมือง การแสวงหาอาณานิคม และการก่อตั้งองค์การสหประชาชาติ เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ เพื่อร่วมมือกันแก้ปัญหาโดยสันติวิธี

ปัจจุบันปรากฏว่า เนื้อหาวิชาสังคมศึกษาได้รับการขยายให้มีขอบเขตกว้างมากขึ้น โดยนำเนื้อหาและแนวคิดที่สำคัญจากวิชาต่าง ๆ ในหมวดวิชาสังคมศึกษา อันได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รัฐศาสตร์ จริยธรรม สังคมศึกษา เศรษฐศาสตร์ กฎหมาย ประชากรศึกษาและสิ่งแวดล้อม เรียบเรียง เป็นเนื้อหาวิชาสังคมศึกษา ให้เหมาะสมกับสภาพของสังคม และภูมิภาวะของผู้เรียน โดยคำนึงถึงการนำความรู้ไปใช้เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต

ด้านหนังสือเรียนวิชาสังคมศึกษา

หนังสือเรียนในระยะแรกมีน้อยเพราะใช้วิธีคัดลอกต่อ ๆ กันมา เมื่อมีการตั้ง โรงพิมพ์ในรัชกาลที่ 3 ทำให้การขยายตัวของหนังสือเรียนทำได้สะดวกขึ้น จนกระทั่งถึงสมัย รัชกาลที่ 5 ได้ทรงจัดระบบการศึกษาอย่างมีแบบแผนขึ้น ในปี พ.ศ. 2445 กรมศึกษาธิการ ได้แบ่งหน่วยงานย่อยเป็นกรมตรวจและกรมแต่งตำราเรียน เพื่อทำหน้าที่โดยตรงด้านการแต่ง และเรียบเรียงตำรา และการตรวจหนังสือที่เอกชนเรียบเรียงออกจำหน่าย หนังสือที่เอกชน แต่งหรือเรียบเรียงนี้ จะต้องได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อเรียนและสอนใน โรงเรียนได้

การที่อนุญาตให้เอกชนแต่งตำราสำหรับใช้ในโรงเรียนได้เช่นนี้ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดให้มีการแต่งตำราเรียนประกวดกันเพื่อรับรางวัลของกระทรวงศึกษาธิการขึ้น เป็นการจูงใจเอกชนให้ผลิตหนังสือเรียนที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น หนังสือเรียนในวิชาต่าง ๆ จึงมีพัฒนาการขึ้น ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ซึ่งนับว่าเป็นผลดีต่อครูที่จะมีหนังสือประกอบการสอนหลาย ๆ เล่ม และนักเรียนก็มีหนังสือสำหรับค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติม ประกอบการเรียนในห้องเรียนได้อย่าง กว้างขวาง ซึ่งมีผลสนองต่อกระบวนการเรียนการสอนสมัยใหม่ที่มีลักษณะแบบสืบสอบ (Inquiry) และใช้หนังสือเรียนหลายเล่ม (Multi - Textbook approach)

ด้านสื่อการเรียนการสอนหมวดวิชาสังคมศึกษา

ในระยะแรกมีกระดานดำเป็นสื่อการเรียนการสอนที่สำคัญ โดยครูอธิบาย และใช้ กระดานดำเป็นอุปกรณ์ และได้วิวัฒนาการขึ้นตามลำดับต่อมาจึงมีการนำแผนที่ ลูกโลก เข็มทิศ รูปภาพ หุ่นจำลอง กราฟ ป้ายนิเทศ แผนที่ แผนที่ และในสมัยปัจจุบัน เมื่อวิทยาการเจริญ ก้าวหน้าขึ้นโดยลำดับ ได้มีการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้ทางการศึกษา เช่น ฟิล์มสไลด์ สไลด์ประกอบเสียง วิทยุ โทรทัศน์ เทปโทรทัศน์ เครื่องฉายข้ามศีรษะ ชุดการสอน (Teaching packet) ภาพยนต์ ทรัพยากรจากชุมชน เป็นต้น อาจจะกล่าวโดยสรุปได้ว่า ครูสามารถเลือกใช้ทุกสิ่งทุกอย่าง เป็นสื่อการเรียนได้ตามความเหมาะสม

ด้านกระบวนการเรียนการสอน

หลักสำคัญของการเรียนการสอนแต่เดิมคือการถ่ายทอดความรู้ ด้วยการให้เลียนแบบ การบอก และการท่องจำ ไม่มีการส่งเสริมความคิดริเริ่มความสามารถในการปฏิบัติตามคำสั่งของครู คือความสามารถอันสูงสุดของนักเรียน การสอนแบบบรรยายจึงเป็นลักษณะการสอนที่เด่นตลอดมา (สมบูรณ์ บรรณาภ 2524: 4) แต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นักการศึกษาของไทยที่ไปศึกษาต่างประเทศ ได้นำวิธีการสอนใหม่ ๆ ของประเทศตะวันตกเข้ามาใช้ เช่น วิธีอภิปราย วิธีสอนแบบแก้ปัญหา วิธีสอนแบบหน่วย ในปัจจุบันได้มีการสอนแบบสืบสอบ (Inquiry) ซึ่งเป็นกระบวนการศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ ที่มุ่งให้นักเรียนคิดค้นแสวงหาคำตอบหรือแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง โดยอาศัยข้อมูลเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจ นักเรียนจึงเป็นจุดศูนย์กลางของการเรียนการสอน แต่การสอนแบบบรรยายก็ยังคงมีความสำคัญอยู่และประสมประสานกับการให้นักเรียนได้มีกิจกรรมในการเรียนการสอนด้วย

การประเมินผลการเรียนการสอน

ในระยะแรกไม่มีมีเกณฑ์ที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับครูผู้สอน หรือความรู้ความสามารถของนักเรียนแต่ละคน ลักษณะการประเมินผลใช้วิธีเล่าเรื่องด้วยปากเปล่า หรือการใช้ข้อสอบแบบอัตนัย และจะให้ความสำคัญกับด้านความรู้ความจำอย่างมาก มีการประเมินผลด้วยระบบเปอร์เซ็นต์ คือได้คะแนนรวมเกิน 50 เปอร์เซ็นต์จึงจะถือว่าสอบผ่าน สำหรับหลักสูตรในระยะหลัง ๆ จะเริ่มให้ความสำคัญกับการวัดผลด้วยข้อสอบแบบปรนัย ทั้งนี้เป็นเพราะมีความเที่ยงตรงมากกว่า และจำนวนนักเรียนที่เพิ่มมากขึ้น การประเมินผลจะประเมินผลจากคะแนนระหว่างภาคและภาคปลาย โดยคะแนนจะแบ่งเป็นด้านทดสอบ ด้านผลงาน และด้านพฤติกรรม การให้ผลการเรียนจะให้เป็นระดับคะแนนในแต่ละรายวิชาที่ได้ระดับคะแนน 1 ถึง 4 ถือว่าสอบได้และนำหน่วยการเรียนที่ได้ของรายวิชานั้น ๆ มาเป็นหน่วยการเรียนสะสม

การจัดหลักสูตรหมวดวิชาสังคมศึกษาในัจจุบัน มีลักษณะยึดหยุ่นคือ มีทั้งวิชาบังคับ และวิชาเลือก เพราะระบบการเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาตามแบบใหม่ เป็นระบบที่เปิดกว้างให้โอกาสทุกคนเรียนได้ ให้สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและระดับ

ความสามารถ การจัดหลักสูตรจึงจำเป็นต้องมุ่งที่จะสนองตอบความจำเป็น ความเหมาะสมดังกล่าวข้างต้น การวัดประเมินผลที่โดยมุ่งจัดแต่ด้านความรู้ความจำเป็นใหญ่ ได้ขยายไปถึงการประเมินพัฒนาการทางด้านพฤติกรรมของผู้เรียนครบถ้วนทั้งด้าน พุทธิพิสัย เจตนิสัย และทักษะพิสัย ซึ่งทำให้ครูต้องใช้เครื่องมือและเทคนิคหลาย ๆ แบบในการประเมินผลพัฒนาการของนักเรียน ให้ครบทั้ง 3 ด้านดังกล่าว

อภิปรายผล

เป็นที่น่าสังเกตว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ได้มีพัฒนาการเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในรายละเอียดครบถ้วนทุกองค์ประกอบของหลักสูตร และกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรก็ได้พยายามที่จะปฏิบัติงานให้เป็นผลสำเร็จอย่างจริงจัง แต่จากผลงานวิจัยของนักการศึกษาหลายท่านในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา ยังคงแสดงให้เห็นว่า การเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษายังประสบปัญหาต่าง ๆ หลายประการทั้งในด้านหลักสูตร วัตถุประสงค์ เนื้อหาวิชา หนังสือเรียน สื่อการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล ดังเช่น ปรากฏสุวรรณ อติโต (2524: 113-114) ได้พบว่าผู้บริหาร ครูสังคมศึกษาต่างก็ประสบปัญหาในการใช้หลักสูตรสังคมศึกษา พ.ศ. 2521 เพราะเนื้อหาสาระของวิชาสังคมศึกษาในหลักสูตรฉบับนี้มีขอบเขตกว้างและมีความซับซ้อนเกินความสามารถของครูที่จะสอนให้ครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดได้ และครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่ศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจและพรเพ็ญ อธิกุล (2515: 93-94) ได้พบว่าครูมีปัญหारेื่องการใช้อุปกรณ์การสอน และครูส่วนใหญ่นิยมสอนด้วยการอธิบายบทเรียนตามหลักสูตรและตำรา แล้วให้นักเรียนจดไปท่องจำ ขนิษฐา เนื่องวิวัฒน์ (2519: 78-79) ก็ได้พบว่าครูสังคมศึกษาส่วนใหญ่สอนด้วยวิธีบรรยาย ทำให้นักเรียนขาดทักษะในการคิดวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ถ้าครูจะหันมาใช้วิธีสอนแบบที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ช่วยกิจกรรมและแสดงความคิดเห็นมากขึ้น จะเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนมีแรงจูงใจที่จะฝึกทักษะในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองยิ่งขึ้น ดังเช่นปรากฏในผลงานวิจัยของสุนทรียา เปรมวาริ (2522: 46-48) และวรรณมาศ กลั่นแก้ว (2523: 50-52) ผู้วิจัยมีความคิดเห็น การพัฒนาการทางการสอนวิชาสังคมศึกษานี้ จะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งจะต้องมีความเข้าใจตรงกัน และดำเนินงานไปในทิศทาง

เดียวกัน เพราะจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลอย่างละเอียดและกว้างขวาง เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ปัญหาและแสวงหาทางปรับปรุงแก้ไข เกี่ยวกับองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร จึงจะประสบความสำเร็จ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนะข้อคิดเห็นเป็นแนวทางดังต่อไปนี้

✓ ข้อเสนอแนะสำหรับกระทรวงศึกษาธิการ

1. ควรมีการประเมินหลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ เมื่อมีการใช้หลักสูตรแต่ละฉบับไปแล้ว ในระยะเวลาหนึ่ง ไม่ควรปล่อยให้เวลาเนิ่นนานเกิน 5 ปี
2. ในการประเมินผลหลักสูตรที่ใช้อยู่ ควรแสวงหาข้อคิดเห็นจากบุคคลหลายฝ่าย ที่มีส่วนร่วมในการใช้หลักสูตร เช่นผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียนและผู้ปกครอง ตลอดจนสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในชุมชน เพื่อนำข้อมูลมา เป็นพื้นฐานสำหรับปรับปรุงหลักสูตร ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น
3. กระทรวงควรคำนึงถึงสภาพและแนวโน้มของสังคมที่เปลี่ยนไป เป็นหลักในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องตามความเป็นจริง
4. กระทรวงควรมีมาตรการที่ช่วยให้ครูมีความ เข้าใจในหลักสูตรอย่างแจ่มแจ้ง เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการ เรียนการสอน ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรนั้น อาจทำได้ด้วยการจัดพิมพ์เอกสาร เช่น คู่มือการใช้หลักสูตร คู่มือครู และข่าวสารเกี่ยวกับ ความเคลื่อนไหวทางหลักสูตร เผยแพร่ไปตามโรงเรียนอย่างทั่วถึง
5. หน่วยงานนิเทศก์ของกรมสามัญศึกษาควรเพิ่มบทบาทในการจัดบริการ เพื่อให้ครูมีความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรอย่างทั่วถึง เช่น จัดการประชุม อบรมครูประจำการ หรือ ไปเยี่ยมและให้บริการแก่โรงเรียน เป็นครั้งคราว เป็นต้น

✓ ข้อเสนอแนะแก่ผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมศึกษา

1. ผู้บริหารควรมีความ เข้าใจในหลักสูตรอย่างแท้จริง และควรประชุมครูให้มีความ เข้าใจตรงกัน เกี่ยวกับหลักสูตร ทั้งในด้านวัตถุประสงค์ เนื้อหาวิชา หนังสือเรียน สื่อการเรียน การสอน และการประเมินผล เพื่อให้ครูสามารถดำเนินการสอนได้สอดคล้องกับหลักสูตร การ

ประชุมนี้ควรทำก่อนเปิดภาคการศึกษา เพื่อให้ครูเตรียมตัวให้พร้อมก่อนการสอน

2. ควรติดตามผลการใช้หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ และควรประเมินผลการใช้หลักสูตรร่วมกับครูซึ่ง เป็นผู้ใช้หลักสูตรนั้น เป็นครั้งคราว
3. ผู้บริหารควร เป็นสื่อกลางประสานงานกับศูนย์พัฒนาหลักสูตรของกระทรวง เพื่อแจ้งให้ทราบข้อดีและจุดอ่อนของหลักสูตร เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพต่อไป
4. ควรอำนวยความสะดวกให้แก่ครูที่มีปัญหาในการใช้หลักสูตร ด้วยการให้คำแนะนำ หรือให้บริหารตามความเหมาะสม
5. ควรสนับสนุนให้ครูมีโอกาสร่วมการประชุมอบรม เกี่ยวกับหลักสูตรอย่างทั่วถึง

ข้อเสนอแนะสำหรับครูสังคัมศึกษา

1. ควรศึกษาหลักสูตรให้ เข้าใจอย่างแท้จริงทั้งในด้านวัตถุประสงค์ เนื้อหาวิชา หนังสือเรียน กระบวนการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียน การสอน เพื่อสามารถดำเนินการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร
2. ควรศึกษาจากคู่มือหลักสูตร และ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ
3. ควรถือว่าเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของครูในการที่จะเสนอแนะข้อดี ข้อเสีย ตลอดจนวิธีแก้ไขของหลักสูตรที่ควรใช้ให้ผู้บริหาร และกระทรวงศึกษาธิการทราบ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรให้ดีขึ้น
4. ควร เข้าร่วมการประชุมอบรม เกี่ยวกับการใช้หลักสูตร เมื่อมีโอกาสทุกครั้ง เพื่อ เป็นแนวทางในการปรับปรุงการเรียนการสอนต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

1. ควรได้มีการศึกษาข้อมูล เกี่ยวกับพัฒนาการเรียนการสอนสังคัมศึกษาในระดับอื่น ๆ ด้วย เพื่อให้ได้ภาพรวมของพัฒนาการเรียนการสอนสังคัมศึกษาที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๒. ควรมีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องนี้ด้วยวิธีการอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น การสัมภาษณ์จากนักการศึกษาสำคัญ ๆ ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรในแต่ละระยะ และการศึกษาจากหลักฐานอื่น ๆ นอกเหนือจากการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และสิ่งพิมพ์

๓. ควรศึกษาความคิดเห็นของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้หลักสูตรสังคมศึกษาระดับต่าง ๆ ประกอบการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานต่าง ๆ ด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย